

*Тарасенко В. С.,**кандидат юридичних наук,**доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ НАКОПИЧУВАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ

Анотація. Якість життя населення залежить значною мірою від гідного життєвого рівня громадян, зокрема і від його належного пенсійного забезпечення. Існуюча сьогодні в Україні солідарна пенсійна система не задовольняє навіть мінімальних потреб пенсіонерів. Реальне підвищення рівня соціального захисту населення через пенсійну систему вбачається можливим у разі ефективного функціонування накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Запровадження накопичувальної системи пенсійного страхування в Україні повинно встановити залежність розміру майбутньої пенсії особи від розміру сплачених нею протягом життя внесків, що повинно стимулювати її сплачувати внески у вищих розмірах, вивести працівників з тіньової зайнятості та легалізувати доходи працюючого населення.

Україна не готова сьогодні до запровадження накопичувальної системи пенсійного страхування з наступних причин: відсутність законодавчих актів, необхідних для запуску та функціонування накопичувальної системи пенсійного страхування, відсутність самого Накопичувального фонду України; неможливість забезпечення ефективного розміщення пенсійних накопичень та надійності їх інвестування; низький рівень доходів населення і відповідних майбутніх внесків до Накопичувального фонду; високий рівень інфляції, який негативно вплине на ефективне функціонування накопичувальної системи пенсійного страхування; неможливість підвищення ставки ЄСВ в сучасних економічних умовах; відсутність довіри у населення до недержавних пенсійних фондів; слабкий розвиток фінансових інститутів і невеликий вибір фондів для інвестування.

Ключові слова: пенсія, пенсійне забезпечення, накопичувальна система пенсійного страхування.

Постановка проблеми. Якість життя населення залежить значною мірою від гідного життєвого рівня громадян, зокрема і від його належного пенсійного забезпечення. За даними Державної служби статистики України, пенсіонери є значною за масштабами категорією малозабезпечених: у 44,5 % бідних сімей є пенсіонери [1, с. 36].

Однак існуюча сьогодні в Україні солідарна пенсійна система не задовольняє навіть мінімальних потреб пенсіонерів. Реальне підвищення рівня соціального захисту населення через пенсійну систему вбачається можливим у разі ефективного функціонування накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (далі – накопичувальна система пенсійного страхування), яка є другим рівнем системи пенсійного забезпечення в Україні.

Питання пенсійного забезпечення громадян є актуальною проблемою науки права соціального захисту та предметом

досліджень різних науковців, зокрема таких, як В.Я. Бурак, С.М. Прилипка, С.М. Синчук, І.М. Сирота, Б.І. Шашків, М.М. Шумило та інші. Запровадження накопичувальної системи пенсійного страхування досліджувалось протягом останніх десяти років фахівцями, які займались впровадженням чисельних пенсійних реформи в нашій країні.

Метою статті є аналіз перспектив запровадження в Україні накопичувальної системи пенсійного страхування, визначення основних проблем, пов'язаних із відстроченням запуску та функціонування цієї системи в нашій країні.

Виклад основного матеріалу. Аналіз практики діяльності пенсійної системи в Україні дає підстави вважати, що запровадження загальнообов'язкової накопичувальної пенсійної системи та започаткування діяльності Накопичувального фонду є одним із важливих етапів та завдань реформування системи пенсійного забезпечення.

Накопичувальна система пенсійного страхування є складовою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді або у відповідних недержавних пенсійних фондах – суб'єктах другого рівня системи пенсійного забезпечення та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат на умовах та в порядку, передбачених законом [2, с. 2].

Запровадження накопичувальної системи пенсійного страхування в Україні повинно встановити залежність розміру майбутньої пенсії особи від розміру сплачених нею протягом життя внесків, що повинно стимулювати її сплачувати внески у вищих розмірах, вивести працівників із тіньової зайнятості та легалізувати доходи працюючого населення.

Довгостроковий характер пенсійних накопичень та їх соціальна спрямованість зумовлюють потребу в надійних фінансових продуктах як об'єктах інвестування пенсійних активів, з належним забезпеченням зобов'язань за цими фінансовими інструментами.

Згідно з Законом України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 8.07.2011 року перерахування страхових внесків до Накопичувального пенсійного фонду повинно бути запроваджено починаючи з року, в якому буде забезпечено бездефіцитність бюджету Пенсійного фонду України [3, с. 1]. За підсумками 2011 року дефіцит бюджету Пенсійного фонду України склав 30,1 млрд грн. Втім, у 2019 році дефіцит бюджету Пенсійного фонду України зріс до 167 млрд гривень, що вплинуло на відстрочення запуску накопичувальної системи пенсійного страхування в Україні.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» від 3.10.2017 року до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» були внесені зміни, якими Прикінцеві положення цього Закону передбачають, що перерахування страхових внесків до накопичувальної системи пенсійного страхування запроваджується вже з 1 січня 2019 року [4].

Учасниками накопичувальної системи пенсійного страхування стануть особи, які станом на 1 січня 2019 року підлягають загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню. Застраховані особи, яким на 1 січня 2019 року залишилось менше 10 років до досягнення встановленого законом пенсійного віку, мають право прийняти рішення не сплачувати страхові внески до накопичувальної системи пенсійного страхування. Особи, які досягли встановленого законом пенсійного віку, не можуть бути платниками страхових внесків до накопичувальної системи пенсійного страхування.

Суб'єктний склад учасників накопичувальної системи дещо змінився по зрівнянню з 2011 роком, коли Законом України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» від 8.07.2011 року було закріплено, що учасниками накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування є особи, які підлягають загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», яким на дату запровадження перерахування страхових внесків до Накопичувального пенсійного фонду виповнилося не більш як 35 років та які сплачують внески/за яких сплачуються внески до накопичувальної системи пенсійного страхування (п. 2 ст. 1 Закону).

Кабінет Міністрів України повинен був до кінця 2018 року забезпечити створення інституційних компонентів функціонування накопичувальної системи пенсійного страхування, розробити та внести до Верховної Ради України низку законопроектів щодо запровадження накопичувальної системи. Зокрема, були розроблені законопроекти від 06.11.2018 року № 9224-1 та від 10.07.2017 року № 6677, однак в подальшому вони так і не були прийняті Верховною Радою України.

На виконання доручення Кабінету Міністрів України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку України розробила проект Закону України «Про загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення». Розробниками законопроекту запропоновано комбіновану модель функціонування системи накопичувального пенсійного забезпечення, яка передбачає акумулювання внесків у централізованому Накопичувальному фонді, а також у недержавних пенсійних фондах, допущених до діяльності на другому рівні пенсійної системи. Наразі цей законопроект погоджений міністерствами. Очікується, що після затвердження на засіданні уряду він буде переданий на розгляд Верховної Ради України як урядовий [5, с. 1].

Втім, перерахування страхових внесків до накопичувальної системи пенсійного страхування було відкладено на 1 січня 2020 року. Україна виявилась не готовою до запровадження накопичувальної системи пенсійного страхування.

Однією з причин неможливості започаткування накопичувальної системи пенсійного страхування та діяльності Накопичувального фонду є проблема ефективного розміщення пенсійних накопичень та забезпечення надійності їх інвестування.

На думку фахівців Мінекономіки, аналіз сучасного стану фінансового ринку України з огляду на прийнятність інвестування пенсійних активів, показав обмеженість наявного кола цінних паперів та інших інструментів, які визначені законодавством і частково задовольняють вимогам пенсійних фондів (облігації внутрішньої державної позики, акції та облігації підприємств, ощадні сертифікати, банківські депозити). Відсутня законодавча база дії окремих видів фінансових інструментів, які є традиційними об'єктами інвестування пенсійних коштів в інших країнах (іпотечні цінні папери, конвертовані цінні папери) [6, с. 12].

Поява на фінансовому ринку недержавних пенсійних фондів і Накопичувального фонду потребує розширення напрямів інвестування пенсійних ресурсів шляхом створення нових, а також удосконалення існуючих інструментів ринку цінних паперів.

Законодавство про накопичувальне пенсійне страхування повинно містити суворі вимоги до механізмів інвестування грошей власників пенсійних рахунків, керувати пенсійними коштами повинні професійні компанії з управління активами, які повинні проходити відбір на прозорих конкурентних засадах на відповідність найвищим професійним та етичним галузевим стандартам.

Висновки. Причинами неможливості запуску накопичувальної системи пенсійного страхування є:

- відсутність законодавчих актів, необхідних для запуску та функціонування накопичувальної системи пенсійного страхування;
- відсутність самого Накопичувального фонду України;
- низький рівень доходів населення і відповідних майбутніх внесків до Накопичувального фонду;
- дефіцит бюджету Пенсійного фонду України;
- високий рівень інфляції, який негативно вплине на ефективне функціонування накопичувальної системи пенсійного страхування;
- неможливість підвищення ставки ЄСВ в сучасних економічних умовах;
- відсутність довіри у населення до недержавних пенсійних фондів;
- слабкий розвиток фінансових інститутів і невеликий вибір фондів для інвестування тощо.

У разі запуску другого рівня системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування все ж таки очікується підвищення соціального захисту пенсіонерів, оскільки накопичувальна пенсійна система доповнить існуючу солідарну, а майбутні пенсіонери зможуть розраховувати на більш високі доходи.

Пенсійні ресурси Накопичувального фонду повинні стати потужним і важливим джерелом фінансування розвитку економіки України, однак за умови, що наша країна буде готова до запровадження другого рівня системи пенсійного забезпечення – накопичувальної системи пенсійного страхування.

Література:

1. Кривобок Ю. Для надійної діяльності НПФ // *Вісник Пенсійного фонду України*. 2012. № 1. С. 36–37.
2. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 9.07.2003 року № 1058 // *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № № 49–51. Ст. 376.
3. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: Закон України від 8.07.2011 року № 3668-VI // *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 12. Ст. 82.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій: Закон України від 3.10.2017 року № 2148-VIII // *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 40-41. Ст. 383.
5. Підготовлено законопроект про накопичувальну пенсійну систему // *Праця і зарплата*. 2019. № 3. С. 1.
6. Левченко З. Пенсійні кошти як джерело фінансування економіки // *Цінні папери України*. 2007. 338 (481). С. 12–13.

Tarasenko V. Perspectives of implementation of the defined contribution pension system

Summary. The quality of life of the population depends to a large extent on a decent living standard of citizens, in particular on its adequate pension provision. The PAYG pension system that exists today in Ukraine does not satisfy even the minimum needs of the pensioners. The real increase in the level of social protection of the population through the pension sys-

tem is considered as possible in the case of the effective functioning of the compulsory state defined contribution pension system. The introduction of the defined contribution pension system in Ukraine should establish the dependence of the future pension scale of a person on the amount of contributions paid by this person during the lifetime that should encourage the latter to pay higher contributions, withdraw the employees from the shady employment and legalize the incomes of the working population.

However, nowadays Ukraine is not ready to introduce the defined contribution pension system for the following reasons: absence of the legislative acts required for the start-up and functioning of the defined contribution pension system, absence of the Saving Fund of Ukraine itself; impossibility to provide an efficient placement of the pension savings and the reliability of their investment; low level of incomes and relevant future contributions to the Saving Fund; high level of inflation, which negatively affects the effective functioning of the defined contribution pension system; impossibility of raising the rate of the Single Social Contribution under current economic conditions; lack of the population's trust in the non-state pension funds; weak development of the financial institutions and little choice of funds for investing.

Key words: pension, pension provision, accumulation system of pension insurance.